

Onomastica 65. (2021)

Főszerkesztő: URSZULA BIJAK. Polska Akademia Nauk – Komitet Językoznawstwa i Instytut Języka Polskiego, Kraków. 705 lap (1. 365 lap, 2. 340 lap)

1. Megemlékezések. Az *Onomastica* 2021-ben megjelent két száma a folyóirat korábbi szerkesztőjének, Barbara Czopek-Kopciuchnak (1952–2020) állít emléket. Ennek a kapcsán az első kötet a szerző pályaképével (1: 5–8) és életművének összesített bibliográfiájával (1: 9–22) indul. A második kötet lezárásaként a szorb származású Heinz Schuster-Šewc (1927–2021) pályája előtt tisztelgő írást olvashatunk (2: 337–338). A két kötetet az áttekinthetőség érdekében egyben, rovatonként, azokon belül pedig tematikus egységként tárgyalom.

2. Tanulmányok. Az első kötet tanulmányainak a sorát PETER JORDAN írása nyitja, amely az endonima és exonima fogalmának elkülönítésével foglalkozik (1: 23–37). Noha a fogalompár más névtípusokra is kiterjeszhető, a szerző jelen írásában elsősorban a földrajzi nevek kapcsán beszél az elkülönítés problémáiról, s teszi mindezt az UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names) keretében működő exonimamunkacsoport majd két évtizedes kutatásainak az áttekintésével. Tematikusan ehhez az íráshoz kapcsolódik IVETA VALENTOVÁ munkája is, amely a szlovák exonimák kutatásának a kérdéseit veszi számba (1: 39–67). A szerző a szlovák nyelv exonimáinak az osztályozása mellett főként az exonimák standardizációjának a kérdését járja körül részletesebben. Egy fejezet a mai Magyarország területén lévő, az oszmán hódítás következtében elnéptelenedett falvakba a 17–18. században beköltözött szlovákok által használt településnevek szlovák nyelvű használatához kapcsolódó problémákat is áttekinti.

Ezt követően különböző szláv nyelvek történeti és mai helynévanyagával kapcsolatos munkák olvashatók. CHRISTIAN ZSCHIESCHANG írása Lausitz régió szorb mikrotoponimáinak kutatási kérdéseiről ír (1: 69–82). Bemutatja a kutatásba bevonható forrásokat és a korábbi névgyűjtéseket, forrásfeldolgozásokat, majd ezek módszertani problémáit elemezve felvázolja a tárgyalt terület neveivel foglalkozó kutatás jövőbeli feladatait is. JÜRGEN UDOLPH egy hozzávetőlegesen 450 000 földrajzi nevet tartalmazó, nemrégiben létrehozott, ingyenesen hozzáférhető online adatbázist (Nomina Geographica Europaea. Bibliographische Sammlung zu europäischen Orts-, Flur- und Gewässernamen) mutat be tanulmányában (1: 83–98). Az adatbázis ismertetése után annak használhatóságát a szerző a szláv törzsek balkáni vándorlásának kutatása kapcsán mutatja be. Az adatok alapján ugyanis olyan térképek hozhatók létre, amelyek segítségével az említett területen újabb eredményeket lehet elérni. Az adatbázis sajnos a tanulmányban megadott címen az ismertetés írásakor nem volt elérhető. WALTER WENZEL a régi szorb nyelvterületen előforduló protoszláv **osěkb*, illetve **osěčb* töre visszavezethető helyneveket vizsgálja (1: 99–105). A munka az összegyűjtött adatok elemzésén túl térképen is ábrázolja a tárgyalt helyeket. GRASILDA BLAŽIENĚ az egykori porosz területekről adatolható helynevek kutatásának kérdéseire szól hozzá, elsősorban a porosz–lengyel nyelvi érintkezések fényében (1: 107–121). A szerző főként a porosz eredetű helynevek lengyel nyelvi integrációjával foglalkozik, s ehhez az egyik legfontosabb feladatként az eredeti porosz nyelvi formák rekonstrukcióját jelöli meg. Ezt köve-

tően JERZY DUMA a *r' hang affrikációjának (> ř, rz) a folyamatát vizsgálja meg nyugat-pomerániai helynevekben, s bemutatja azokat a területi eltéréseket, amelyek a térség keleti és nyugati része között megfigyelhetők (1: 123–135). LESZEK BEDNARCZUK a Mazóvia régió területéről adatolható balti szláv eredetű helyneveket mutatja be (1: 137–144). Írásából kitűnik, hogy a 13–15. századból elsősorban a térség északkeleti részéről adatolhatók efféle nevek. URSZULA WÓJCIK azokat a korai Piast-dinasztia korából (a 10–14. századból) adatolható helyneveket veszi számba, amelyek valamely társadalmi és jogi intézménnyel összefüggő közsőra vezethetők vissza (1: 145–159). S noha ezek a szavak a történelmi korszak elmúltával kikoptak a lengyel nyelvből, a helynevek a mai napig őrzik őket. HALSZKA GÓRNY az egyik legnépszerűbb lengyel férfinév, a *Stanisław* és származékai oikonimákban (vagyis lakott telepölések, épöltek, birtokok stb. megnevezéseiben) való megjelenését mutatja be és elemzi 16–20. századi névanyagon (1: 161–175). DANUTA LECH-KIRSTEIN szín- és színárnyalatnévi eredetű sziléziai földrajzi neveket tárgyal (1: 177–191). A tárgyalatok nevek elsősorban a természeti környezet színeivel vannak összefüggésben, ugyanakkor néhány név esetében a színnevek konnotatív jelentéstartalma is megjelenik mint a névadási motiváció alapja. ZBIGNIEW BABIK a dél-lengyelországi Wadowice járás 20. század közepén összegyűjtött földrajzi neveivel kapcsolatos vizsgálatának első részét mutatja be, amelyben a köznévi eredetű helyneveket elemzi etimológiai szempontból (1: 193–216). YAROSLAV REDKVA a szláv *volja szőra visszavezethető ukrán és lengyel oikonimákat vizsgálja azok területi és időbeli eloszlására koncentrálva (1: 217–236). Némileg kilóg ebből a tematikus egységből MARIUSZ RUTKOWSKI elméleti írása, amely a kritikai módszertan helynévkutatásban való alkalmazhatóságáról ad rövid áttekintést, s bemutatja, hogy milyen előnyökkel járhat a hagyományos szemléletű névkutatással szemben (1: 237–254). JAROSLAV DAVID és JANA DAVIDOVÁ GLOGAROVÁ azt vizsgálja, hogy miként jelent meg a cseh urbanonimákban (utcanevekben és egyéb városi nevekben) Václav Havel egykori csehszlovák, illetve cseh köztársasági elnök neve (1: 255–269). OLIVIU FELECAN és NICOLAE FELECAN a nőkről elnevezett modern román hodonimákkal (útnevekkel) foglalkozik: a névadás motivációja alapján kategorizálják őket a szerint a szempont szerint, hogy mely román és nem román nők neveit viselik ma Romániában utcák (1: 271–287). AGNIESZKA MYSZKA a Lengyelország délkeleti határánál fekvő Przemyśl város urbanonimáit vizsgálja (1: 289–305). Fekvéséből adódóan a telepölést mindig is a nyelvi, vallási és kulturális sokszínűség jellemzte, s a tanulmány ennek a nyomaikat igyekszik feltárni az épített városi környezethez kapcsolódó nevek esetében is. JUSTYNA B. WALKOWIAK a második világháború után visszaszerzett tartományok (Ziemie Odzyskane) utcanevéi közül azokat tárgyalja, amelyek háttérében olyan, ma már nem használatos helynevek állnak, amelyeket a terület Lengyelországhoz való visszacsatolásakor a betelepölő lakosság adott (1: 307–325). Ezek a hivatalos helynévadás hatására hamar kikoptak a névhasználatból, emléküik azonban egyes utcanevekben a mai napig megőrződött.

A második kötet elméleti, elsősorban terminológiai kérdéseket tárgyaló írásokkal kezdődik. RICHARD COATES arról elmélkedik tanulmányában, hogy a nép- és népcsoportnevek szemantikai szempontból tekinthetők-e egyáltalán tulajdonneveknek, és ha igen, milyen alapon (2: 5–19). A szerző következtetése szerint igen; a két fogalom pontosabb elkülönítésével igyekszik árnyalni is a problémát. WOJCIECH WŁOSKOWICZ cikke azt a régi kérdést járja körül, hogy mi a tulajdonnév (2: 21–39). Mivel azonban mára a tudományban a tulajdonnév fogalma jelentősen kibővült, a szerző arra jut, hogy a kérdésfelvetés ebben a formájában téves, ugyanis sokkal inkább azokra a kritériumokra kellene rákérdezni, amelyek

alapján egy adott nyelvi jel tulajdonnévszerűségének a szintjét meg lehet ítélni. PIOTR ŻMIGRODZKI bemutatja a lengyel nyelv 2007 óta készülő nagyszótárának (Wielki słownik języka polskiego) tulajdonnevekre, különösen is a földrajzi nevekre és származékaira vonatkozó szerkesztési elveit, illetve ezeknek az elveknek a 2020-as kiadás idejére bekövetkezett megváltozását (2: 41–53). ARTUR GALKOWSKI olyan, olykor egészen specifikus használatú francia, olasz és angol névtani terminusokat vizsgál eredetüket és jelentésüket is megadva, mint a *balettonima* 'a balettlépések elnevezése' vagy a *shakespeareonima* 'Shakespeare műveiben előforduló név' (2: 55–74. Az áttekintésből kiderül, hogy ezek jó része nem terjedt el sem a nemzeti, sem a nemzetközi szakirodalomban, néhányuk azonban használattá vált (pl. *hodonima*, *urbanonima*). JADWIGA WANIAKOWA a csillagászati elnevezéseknek a terminológiai problémáival foglalkozik, s egyben rendszerezi a már használatban lévő terminusokat (2: 75–86).

Ezt követően az irodalmi névhasználat kérdéseivel kapcsolódó írások következnek. ARTUR REJTER néhány régi lengyel irodalmi szöveg kapcsán a bennük szereplő tulajdonnevek szemantikai vizsgálatát végzi el, elsősorban konnotatív jelentésükre fókuszálva (2: 87–102). MAGDALENA GRAF a Wisława Szymborska lengyel költőnő alkotásaiban szereplő tulajdonnevekről ír, s bemutatja, hogy a tulajdonnévhasználat vizsgálata miként gazdagítja a szövegek értelmezését (2: 103–118). ANNA TYRPA azt tárja fel, hogy különböző irodalmi alkotásokban miként jelennek meg I. Mieszko lengyel fejedelem pogány és keresztény feleségeinek a nevei (2: 119–135). MARIA BIOLIK Walenty Barczewski lengyel író egy művében szereplő karakterek családneveit elemzi szerkezeti, szemantikai és funkcionális szempontból (2: 137–149). RAFAL ZARĘBSKI a III. János lengyel király egy udvari emberének francia nyelvű naplójában szereplő földrajzi neveket elemzi, elsősorban a helyesírási és a nyelvi adaptáció eljárásainak a szempontjából (2: 151–164).

Ezek után a lengyel személynevek különböző kontextusban való használatát elemző munkák kaptak helyet. RENATA KUCHARZYK női politikusok családneveinek internetes kommunikációban megjelenő nyelvjárási változatait elemzi, s igyekszik feltárni ezek funkcióit (2: 165–177). HALINA KUREK egy lengyel régió egyházi gyakorlatát vizsgálja meg egy sajátos névhasználati jelenség szempontjából: azt elemzi, hogy miért és milyen nyelvi kontextusban jelennek meg a plébániai hirdetések névhasználatában a család- és keresztnevek nem flektált formái (2: 165–188). ZOFIA ABRAMOWICZ a szó belseji diftongusok és heteroszillabikus magánhangzó-kapcsolatok mennyiségi és minőségi változásait mutatja be Podlázia 16–17. századi személynévanyagának a bevonásával (2: 189–236). MAŁGORZATA DAWIDZIAK-KŁADOCZNA lengyel politikusok azon ragadványneveit vizsgálja, amelyek az adott politikus nevének és egy köszönő az összevonásából (tulajdonképpen szóösszerántással) keletkeztek (2: 237–254).

A rovatot három márkanevekhez kapcsolódó írás zárja. PAULA SJÖBLOM 114 finn ruhaipari cég- és márkanevet vizsgál meg abból a szempontból, hogy miként jelenik meg bennük a környezeti fenntarthatóság fogalomköre (2: 255–270). Az elemzés a nevek szemantikai jellemzőire összpontosít, és a kognitív metaforaelméleten alapul. IRENA KALUŻYŃSKA azt mutatja be, hogy Tajvanon a nyugati márkák elnevezései milyen módokon adaptálódnak a kínai nyelvbe (2: 271–283), MAŁGORZATA RUTKIEWICZ-HANCZEWSKA pedig édességek lengyel és ukrán neveit hasonlítja össze (285–303).

3. Onomasztikai kutatások Lengyelországban és a világban. Ebben a rovatban egyetlen írást olvashatunk. STANISŁAWA SOCHACKA bemutatja a Katowice város nevének eredete

kapcsán megfogalmazott elméleteket, illetve kitér 20. századi névváltoztatásainak az ideológiai hátterére is: a település nevét 1953-ban *Stalinogród*-ra változtatták, majd 1956-ban ismét *Katowice* lett (1: 305–315).

4. Műhely. EWA SIEMIENIEC-GOLAŚ a Józef Chodźko 19. századi lengyel Kaukázus-kutató kéziratban maradt művében szereplő földrajzi neveket közli, s bemutatja a forrás névtani jelentőségét (1: 343–353). EWA WOLNICZ-PAWŁOWSKA munkájában a közigazgatási egységek neveit mint a koronimák egy fajtáját értelmezi (1: 355–365). WOLFGANG AHRENS és SHEILA EMBLETON a borok és pincészetek elnevezésének aktuális trendjeit tekintik át elsősorban a kanadai Ontario tartományban található Niagara régió példája alapján, s összevetik ezeket más angol nyelvű borvidékek sajátosságaival (2: 305–315).

5. Ismertetések. A rovatban KATARZYNA SKOWRONEK az OLIVIU FELECAN és ALINA BUGHESIU által szerkesztett *Names and Naming. Multicultural Aspects* című tanulmánykötetet mutatja be (2: 317–326), ADAM SIWIEC pedig IZA MATUSIAK-KEMPA *Nomen omen. Studium antropomiczno-aksjologiczne* című könyvét ismerteti (2: 327–335).

KENYHERCZ RÓBERT

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6312-3532>

Debreceni Református Hittudományi Egyetem

Acta onomastica 62. (2021)

Főszerkesztő: PAVEL ŠTĚPÁN. Ústav pro jazyk český AV ČR, Praha. 524 lap

2021-ben a cseh folyóiratnak két száma jelent meg; tartalmukat a továbbiakban rovatonként ismertetem.

1. Tanulmányok. A rovatban 6 cseh, 5 angol, 3 ukrán, 2–2 lengyel és szlovák, 1–1 szerb és német nyelvű cikk, összesen 20 tanulmány szerepel. Az alábbiakban névfajták szerint tárgyalom a publikációkat.

A személynévi témájú tanulmányok között L. DACEWICZ a Lengyelország északkeleti régiójában élő Bisping nemesi család 1920-as évekbeli névadásában, kulturális és szociológiai megközelítésből vizsgálja a többes keresztnévek előfordulását (7–17). Az egyházi anyakönyvekben vizsgált névanyagban 18 volt a legtöbb, ugyanazon személy által viselt keresztnév száma. O. CHESNOKOVA és M. RADOVIĆ Mexikó egyes államrészeinek, adminisztratív egységeinek és azok városainak lakossági csoportneveivel foglalkozik nyelvi-kulturális szempontból (35–50). L. OSTASH a *Žofie* 'Zsófia' keresztnévnek a cseh személynévallományban fellelhető alakváltozatait tekinti át (84–98). J. KRŠKO és G. ŠIKYŇOVÁ szociometriai elemzést végzett: cikkükben a diákragadványnevek használatát vizsgálják a zsolnai gimnáziumi tanulók osztályban betöltött szociális helyzete alapján (289–303). H. MŽOURKOVÁ és H. DOBROVOLJE a női családnevek használatára vonatkozó cseh és szlovén törvényeket, a két országra jellemző családnévformákat, valamint a nyelvészek és hétköznapi